

Contribuziuns da la gulivaziun da finanzas

Las cifras en tradidas. Il chantun Grischun retschaiva 2020 dapli che l'onn current.

2

Roland Farrer en suprastanza

Il pur da Stierva è il nov commember da suprastanza da l'Unniun da pumpliers svizra.

7

südostschweiz

LA QUOTIDIANA

Redacziun: Via Sommerau 32, 7007 Cuirra, tel. 081 255 57 10, redacziun@laquotidiana.ch

Rait da 100 kilometers sendas

■ (anr/fa) Ils respunsabels dal Parc Naziunal Svizzer han da mantgnair üna rait da var 100 kilometers lunghezza. Quistas sendas sun periclitadas da lavinas e boudas. Sün 21 rutas, leivas, mezdanas ed eir greivas, pon ils visitadurs dal Parc Naziunal Svizzer (PNS) perscrutar il plü vegl parc nazional da las Alps, fundà dal 1914. Siond cha quistas sendas sun in muntogna sun ellas expo-

stas a tuot las oras e vegnan minch'on darcheu dannagiadas da lavinas e da boudas. Ils respunsabels dal PNS douvran on per on plüssas tschients uras da lavur per tillas mantgnair. Ils invierns cun naiveras sco chi'd es stat il cas ingon han per consequenza cha parts da las rutas pon gnir drividas pür cur cha la naiv es alguada.

> PAGINA 6

Üna cumedgia satirica a Scuol

■ (anr/fa) La commedia da l'Origen va eir ingon in turnea. Ils trais acturs Fabrizio Pestilli, Raissa Avilès e Claude Sprecher giovan il toc «Cucagna» in üna trentina da lös. Daspö üna dunzaina d'ons rapreschaintan acturas ed acturs dad Origen d'instà cumedgias chi giovan scha mà pussibel our i'l liber. Be scha la previsiun da l'ora es noscha rapreschaintna il toc in üna sala. L'actor Fabrizio Pestilli ha scrit il toc e til ha eir inscenà. Insembel cun sia collega Raissa Avilès e lur collega Claude Sprecher giova Pestilli la cumedgia «Cucagna» s-chars 50 jadas in üna

trentina da lös impustüt in Grischun, ma eir giò la Bassa. Quai es stat il cas in lündschdi a Scuol. In sala cumünala han ufants e creschüts giodü la cumedgia giovada cun gronda maestria. Infra pacs batterdögls as müdan ils trais acturs e giovan otras persunas chi abitan i'l pajais nomnà Cucagna. Neir la musica nu manca pro quista cumedgia. Il toc da Pestilli fa rier, tira però eir adimaint a cumportamaints e'l möd da far politica da tscherts exponents da la politica internaziunala d'hozindi.

> PAGINA 6

Da bike entochen medias socialas

La vischnaunca da Medel vul concretisar pliras ideas per novaziuns enteifer la Val

DA HANS HUONDER / ANR

■ La vischnaunca da Medel ha lantschau in project per novas ideas. Communablamein cun la Scol'aula per scienzias applicadas Turitg (ZHAW) duein pliras vegnir concretisadas il proxim temps. Entochen la fin da zercladur han vischinas, vischins e possessurs da secundas habitaziuns dalla Val Medel giu la cachsion d'eleger ord differentas ideas per novaziuns. Las quater cun las pli biaras vuschs vegnan ussa concretisadas: Ina via cun pumera, in festival romontsch, la Val Medel daventa sociala e l'idea da «FreebikYourMind#Medel». Las ideas sebasan tuttas sil workshop «Giuventetegna muenta la Val Medel» ch'ei vegnius organisas igl avrel vargau cun studentas e students dalla ZHAW e giuvenils dalla Val Medel. Pil festival exista gia in comite d'organiziun e per l'idea dallas medias socialas dat ei plirs interessents. Per quels, mo era per las autras gruppas da lavur vegn tschercau ussa gliued ch'ei prompta da s'engaschar. Tenor il president communal Rico Tuor duein las ideas ve-

La vischnaunca da Medel emprova da daventar pli attractiva. Differentas ideas e projects ein sin rucca.

FOTO H. HUONDER

gnir concretisadas, era pertuccont ils purtaders da quels projects. El decuors dils proxims meins duein las gruppas da lavur vegnir instaladas. Medemamein duein la stra-

tegia e la concepziun dils projects vegnir fixadas. Per sustener quella lavur ha la vischnaunca da Medel engaschau Daniela Kienzler sco praticanta duront dus meins.

Ell'ei sezza studenta alla ZHAW ed ei era stada engaschada vid las ideas la primavera.

> PAGINA 3

Chant e musica fan eir part da la cumedgia: Claude Sprecher (trumbetta), Raissa Avilès (guitarra) e Fabrizio Pestilli (orgel da man) in acziun.

FOTO F. ANDRY

Discutau, denton buc exequiu

■ (anr/ac) Differentas variantas per il futur dils quater cudischs funsils en Surselva han las vischnauncas purtadras Glion/Lumnezia, Cadi, Sursaissa Mundaun e Val discutau. Ina centralisaziun completa a Glion ha denton buca cattau il sustegn politic dallas vischnauncas dalla Cadi. Daferton piarda il cudisch funsil dalla Cadi ina buna part da sia fatschenta.

Denter Glion e Mustér ha la vischnaunca da Breil stuiu decider per sia commembranza futura al cudisch funsil en connex cun sia fusiun communal. El ravugl da quella decisiun han las vischnauncas sursilvanas e purtadras dils quater cudischs funsils existents en Surselva discutau e schau elavurar scenaris per ina collaboraziun cumineivla. La proposta da centralisar ils cudischs funsils en ina sedia a Glion ha denton buca cattau il sustegn politic principalmein ella Cadi. Aschia che la vischnaunca da Breil ha avon cuort temps communicau da separicipar al cudisch funsil Glion/Lumnezia. Cheutras piarda il cudisch funsil Cadi ina buna part da sia fatschenta.

> PAGINA 5

Il romontsch amiez Flem

Igl εμπrem «Mund romontsch» el Livingruhm

DAD AUGUSTIN BEELI / ANR

■ Barla Coluccello prepara il festival romontsch a Flem. La Lumneziana ei vidlunder d'organisar in'occurranza ch'ei mai stada en quei liug turistic. La Cuminonza romontscha da Flem dat ina cunterpeisa all'ignoranza ufficala. Adina puspèi sestenta ella ch'il lungatg da Gian Fontana anflü tuttina aunc in cert plaz ella publicitad. Barla Coluccello e sia

assistenta Yvonne Gienal accentueschan quei cun in festival dalla cultura romontscha. El center ein protagonists innovativs e giuvenils, gliued cun bia fiug e perschiasiu pil lungatg mumma. Ch'il festival ei buc a Glion, a Laax ni a Trun ha connex cun in um da Hamburg. Igl ustier dil Livingruhm, Björn Günni, ha ina pissiun per la musica e la cultura romontscha. El ha dau il stausch a Coluccello da rimnar il «Mund romontsch» inagada

a Flem. Ils 13 e 14 da settember 2019 vegn il pign festival da dus gis a dar al liug da cura igl accent che la Senda romontscha dalla Cuminonza romontscha da Flem promovava. Il vitg ha piars bia da sia autenticitad cun bandischar completamein il romontsch ord la veta ufficala. Grazia al «Mund romontsch» retuorna quel silmeins per dus gis.

> PAGINA 5

Amiez Flem, e tuttina discret dasperas: Il Livingruhm ei in local per cultura. Ils 13 e 14 da settember ei leu la Romontschia el center.

FOTO A. BEELI

En plan da finanzas

■ (anr/gns) Siva da blers onns ò igl cumegn da Vaz preschento agl cunsegl communal puspe in plan da finanzas. Fatg ins ò chel an collaboraziun cun la scola ota «HTW». Lai far chel plan da finanzas ò la suprastanza cun Aron Moser alla testa an vista allas investiziuns tgi suondan aint igl cumegn da

Surmeir. Previa è da far en center da seniors, ena tgesa da parcar e gio ossa ins è vedlonder cun la sanaziun dalla scola a Lai. Davart dalla cumischung da gestiun ins vo pero betg schi a pèr cun la suprastanza perveia da chel plan da finanzas.

> PAGINA 7

30027

Servetsch d'abunents e da distribuziun: tel. 0844 226 226 mail: abo@somedia.ch

Quater ideas duein vegnir concretisadas

Il project «Giuventetgna muenta la Val Medel» va en in'ulteriura fasa

DA HANS HUONDER / ANR

■ **La primavera ein studentas e students dalla Scol'aula per scienziass applicadas Turitg (ZHAW) s'entupai cun giuvenils dalla Val Medel per far ponderaziuns davart igl avegnir dalla Val. Pliras ideas ein naschidas en quei luvratori. Quater duein ussa vegnir persequitadas empau pli detagliadamein.** Las ideas rimnadas igl avrel ein vegnidadas sut-tamessas il zercladur a vischinas e vischins da Medel sco era als possessurs da secundas habitaziuns. Els han saviu decider tgeininas ch'ei dignas da vegnir persequitadas. Sco quei ch'il president communal Rico Tuor di ein bunamein 80 persunas separticipadas ed han dau lur vuschs allas ideas. Ei setracta d'ina via cun pumera, in festival romontsch, la Val Medel daventa sociala e l'idea da «FreebikeYourMind # Medel». En ina proxima fasa duein quellas quater ideas vegnir concretisadas. Quei duei succeder ils proxims meins.

Propagar la purschida

Ina dallas ideas pertucca ina via cun pumera. Quella duess vegnir realisada entuorn il vitg da Curaglia. Ella vegness completada cun bauns e meisas sco era tablas d'informaziun davart la purschida indigena. Quella purschida savess vegnir completada cun excursiuns cul tema pumera ni utschals. La realisaziun da quei project pretendess empau temps damai che plantas drovan in temps avon ch'ellas han empau grondezia e portan fretgs. In'otra idea porta il terel «Festival ru-

Daniela Kienzler lavura ils proxims dus meins sco praticanta vid plirs projects dalla vischnaunca da Medel. Seniester il president communal Rico Tuor.

FOTO H. HUONDER

mantsch». Ella consista da dus projects parzials. Sin la piazza da ballapei duein ils visitaders saver guder la purschida culinara ed igl artisanadi indigen. Leutier duei vegnir purschiu musica per giuven e vegl. L'otra idea duei dar ad interpresas e persunas la pusseivladad da presentar als visitaders lur purschida per exempel en connex cun in di dallas portas aviartas. Cheutras duei vegnir mussau tgei che fa Medel aschi singular, era pertuccont sia cultura.

Atras la Val Medel

In auter project duei promover la Val Medel sils canals dallas medias socialas. La finamira ei da far la Val Medel pli enconuschenta. Fotos e comunicaziuns duein mussar la veta ella Val. Cussegliai vegnan il mument en special informaziuns via Facebook ed Instagram. La finfinala tucera era in project pertuccont activitads empau pli intensivass tier ina dallas quater ideas eligidas. Cul project «FreebikeYour-

Mind # Medel» duei vegnir purschiu ina ruta da mountainbike e viandar da plirs dis atras la Val Medel. Tegias d'alp e misas duein vegnir formadas ed endrizzadas aschia ch'ellas porschan in provediment e la pusseivladad da star sur notg. Cun agid d'ina siara cun code duei igl access a quels baghetgs esser pusseivels. Loghens cun ina biala survesta duein vegnir remarcass sco «viewpoint» e remarcass sin la carta da rutas. Davart dalla vischnaunca vegn il fo-

cus tschentauss sin l'activitad da viandar. «Nus lein segiramein buca seserrar per ideas che pertuccan bike, mo nus stuein era veser ils conflicts che san seder cun viandonts. Viandar ha per nus dalla vischnaunca dapli prioritad», di Tuor. Parallelmeins marscha era la lavur vid il plan directiv dil traffic plaun dil Grischun che pertucca era la vischnaunca da Medel. Da quellas ponderaziuns duei medemamein vegnir teniu quon en quei connex.

Co vinavon?

En sesez era ei previu d'eleger treis ord las sis ideas presentadas. Damai ch'il proxim semester da quella partiziun dalla scol'aula ha dapli studentas e students han ins ussa risguardau quater projects. «En ina proxima fasa tscherchein nus indigenas ed indigens che vulan collaborar vid in da quels quater projects. Pil festival exista gia in comite d'organizaziun e pils fatgs pertuccont medias socialas havein nus medemamein interessents. Pils dus ulteriurs projects duvren nus aunc glied», di Tuor. Entochen la fin digl atun ei la scol'aula pronta da gidar a concretisar las ideas, silsunter duessen ils purtaders novs far quei. «Nossa finamira ei d'introducir e da segidar cun las gruppas da lavur en in'empreda fasa. Ina part ei era da sustener ellas ella concezziun e la strategia dils projects», explichescha Daniela Kienzler. Ell'ei engaschada dalla vischnaunca da Medel per lavurs da project ils proxims dus meins, denter auter quels da «Giuventetgna muenta».

«Insumma buca sempel da calar»

Il scolast da sport Lorenc Lala da Glion ei ius en pensiuin

DAD AUGUSTIN BEELI / ANR

■ **37 onns ha el viviu en sia patria, ella Albania. Lu 28 onns en Svizra. En in meins cumpletescha Lorenc Lala 65 onns e va en pensiuin. Pil scolast da sport da Glion eis ei in pass tuttaviva buca sempel.** «Ti eis fit ed en gamba, savesses aunc luvrar vinavon ella professiuin. Mo tonaton: reglas ein reglas», declara Lorenc Lala. El ei dall'annada 1954, cumpletescha ils 5 d'uost il 65avel e sto cunquei ir en pensiuin. Lala enconusch'ins a Glion sco scolast da sport e gymnastica. Mo era sco trenaider da ballapei. Actualmeins vegn el «catschau» ella pensiuin perquei ch'il dretg svizzer ha reglau quei aschia. Ils pli biars selegran da quella, ein leds d'astgar bandunar la veta professiunala e d'esser libers dil squetsch da prestaziun. Lala gudess vinavon sia lavur e spera da saver sorprender lecziuns da substituziun. El va buca bugen en pensiuin, pertgei naven dil settember 2019 survegn el sia «paga» dall'AVS.

L'Albania, surfatscha nera

Vendergis vargau, culla fin digl onn da scola 2018/19, ha Lala dau sias davosas lecziuns da gymnastica. Igl Albanes ei dapli 28 onns en Svizra. El seregorda aunc exact dils 3 da zercladur 1991 ch'ei vegniun en nossa tiara cun sia dunna Mira ed ils dus affons Juna ed Eder. La Svizra fuvu per els igl exempel d'in stadi democratic nua che tuts valan tuttina bia. La feglia haveva diesch onns, il fegl otg. La famiglia Lala fuvu fugida sur notg ord la patria. Il scolast da sport e l'apotecra pitevan sut il sistem communistic dad Enver Hoxha. Il dictatur haveva serrau giu hermeticamein la tiara. Suenten la Secunda Uiera mundiala era l'Albania daventada ina surfatscha nera ell'Europa, ina tiara misteriusa. Els onns sissonta tochen otgonta savev'ins pauc dils habitonts. La tiara fuvu plena cun traditurs e spius ch'observavan

mintga pass dils conhabitonts. La populaziun haveva da far per camond e glorificar ils emblems nazionals, il fussed e la buis.

Il bab da Lorenc, Dhimitër Lala, fuvu un da camera. El s'uveda tiels privilegiai ch'han astgau ir egl exteriur cun equipas da film. El stueva accompagnar equipas da sport a campiunadis mundials. Igl anteriur partisan duront la Secunda Uiera mundiala fuvu in patriot ch'haveva bugen sia tiara. Igl onn 1965 ha el filmau cu l'equipa naziunala dalla Svizra ha gudignau 0:2 el giug da qualificaziun enconter l'Albania. 1966 ha Dhimitër saviu ir ell'Engheltiara al campiunadi mundial. El ei era staus ella China nua ch'el ha entupau Mao. Mo era da tschella vart dalla Mar adriatica, a Bari, ei igl um da camera staus.

La carriera ei stada ruinada

Da sias visetas egl exteriur havess il bab da Lorenc Lala mai astgau discuorer. Ei fuvu absolutamein scumandau da tschintschar

publicamein d'observaziuns, nungetg rapportar d'altres tiaras. Dhimitër Lala ha fatg quei. Senza malart ed empau da levess ha el raquintau co el haveva empriu d'enconuscher il mund dad Albania. Zatzgi ha denunziu el, aschia ch'ins ha arrestau igl um da camera. Semegliant sco tier in'inquisiziun da strias han ins sfurzau el sut tortura da confessar dapli. Il patriot ha denton snegau d'haver agiu enconter la regenza. La finala han ins mess el en perschun. Sia dunna ed ils dus fegl han s'udiu tiel cerchel dils «traditurs», sbittai da guvern e societad.

Cu tut quei ei schabegiau haveva Lorenc 21 onns, el fuvu scolast da sport diplomau e commember dall'equipa naziunala da tennis da meisa. Sia carriera ei stada ruinada. Per spindrar la mamma havev'ins cussegliu discusamein a lezza da sparter la letg. Igl ei stau in tric per spargnar ad ella ulteriuras humiliaziuns. Igl ambiziuin giuven scolast da sport han ins

spediun naven dalla capitala Tirana. El nord dall'Albania, ella cuntrada muntagnarda da Rrhëshen, ha el stuiu restar nov onns, tochen 1985 ha el mai giu ina habitaziun.

Aunghels han gidau

Daferton haveva Lorenc maridau. La suppressiuin communistica carscheva denton talmeins ch'el e Mira ein sedecidi 1991 da fugir culs dus affons. Sur munts e vals ein els vegni en Svizra e la finala setschenta el center d'asilants a Schluein. Sche Lorenc Lala discuora da sia historia en Svizra aud'ins savens ils nums dad Armin e Lisabet Caduff da Danis. Sco el repeta eis el nundetg engrazieivels a quella famiglia. Era l'advocata Elisabeth Blumer menziunada el ella retrospectiva. «Igl ei per mei sco aunghels ch'ei vegni giu da tschiel ed han spindrau nus.» Deplorablamein buca tuts, pertgei dunna Mira ei morta ils 22 da mars 1993 el spital da Glion. Suenten che la famiglia Lala haveva survegniu la decisiun

negativa dallas autoritads havess ella stuiu bandunar la Svizra. Duront la procedura da recuors ha Mira stuiu ir el spital per in sempel tractament ginocologic. Ell'ei morta en consequenza d'in'operaziun da rutina. Suenten liungs e stentus process tochen avon Dertgira federala ha il spital stuiu schar valer e conceder la negligentscha d'in miedi. Pertuccont la damonda d'asil pendenta ei cusseglier federal Arnold Koller s'occupau 1993 persunalmeins dil «cass Lala». Cun dus affons da lu 12 e 10 onns fuvu Lorenc staus anavos persuls, en ina tiara jastra e senza perspectivas. La lubientscha da Berna ha la finala aviert empau las portas als requirents d'asil.

En sia veta lagi ei adina dau segls e turnighels, raquenta il niev pensiuin. Armin e Lisabet Caduff havevan intermediu contacts e mirau ch'il scolast da sport anfla ina piazza sco scolast da gymnastica. Ins ha engaschau Lala schizun sco trenaider da ballapei en divers clubs. Duront 25 onns ha el instruiu sin tuts scalems a Glion, scola primara tochen scola professiunala e mercantila.

Sia paga da scolast ha el mai saviu cumparegliar cun quella d'ina persuna d'instrucziun en sia patria. Ina nota da 50 francs svizzers valeva ell'Albania ton sco treis pagas mensilas. Perquei ha Lorenc era fatg meinsvart dad «aunghel». El ha tar-mess tscheu e leu ina «bunamana» en sia tiara che fuvu daferton sedeliberada dil sistem communistic. Ussa, ch'el vegn pensiuin, ein ils temps burasclus vargai e dumignai. Era ils dus affons Juna ed Eder ein maridai respectiv han atgna famiglia e vivan a Turitg e Tusaun. Lorenc Lala ei tat. Buca mo glietz. El ei maridau ina secunda gada. Cun sia dunna Madleina, oriunda da Sedrun, ha el grond plascher dallas buobas Lejda e Manda. Omisdus discuoran treis lungatgs, romontsch, albanes e tudestg. Forsa anfla Lorenc Lala ussa peda da scriver sia veta aventurusa en fuorma da cudisch.

Lorenc Lala ei fugius avon 28 onns ord la tiara communista dad Enver Hoxha.

FOTO A. BEELI